

УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ: ВІД СМИСЛОВИХ КОНСТРУКТІВ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ (УХВЛ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ. ОСВІТЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 жовтня 2024 року
м. Тернопіль

УДК (082): 37.035:172.15

У 45

У 45 Українська Хартія вільної людини: від смислових конструктів до формування системи цінностей» (УХВЛ в системі цінностей українського суспільства в умовах війни. Освітнянський контекст) : збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 жовтня 2024 р. / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук, М. І. Чорна. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2024. 327 с.

У збірнику публікуються наукові статті, тези доповідей та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська Хартія вільної людини: від смислових конструктів до формування системи цінностей» (УХВЛ в системі цінностей українського суспільства в умовах війни. Освітнянський контекст), проведеної на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 25 жовтня 2024 р.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти

(протокол № 6 від 01 листопада 2024 р.)

УДК (082): 37.035:172.15

©Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2024

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ, МЕТОДИЧНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗБІРНИК

**НАУКОВІ СТАТТІ, ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ТА ІНШІ МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ:
ВІД СМИСЛОВИХ КОНСТРУКТІВ ДО
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ» (УХВЛ
В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.
ОСВІТЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ)**

25 жовтня 2024 року

З М І С Т

<i>Петровський О. М.</i> Вітальне слово до учасників конференції.....	с. 8
<i>Маринович М. Ф.</i> Для чого потрібне ціннісне виховання? Для чого потрібна активність громадянського суспільства? Як тут може прислужитися Українська Хартія вільної людини?.....	с. 9
<i>Аніщенко В. О., Разумейко Н. С.</i> Актуальні питання національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти в закладах із специфічними умовами навчання.....	с. 12
<i>Ахрамєєва В. І., Комих Н. Г.</i> Психологічна і соціальна стійкість вчителів та учнів у сучасних умовах навчання.....	с. 17
<i>Бабійчук Т. В.</i> Знайомство студентів ЗФПО із «Листами з Наддніпрянської України» Бориса Грінченка.....	с. 20
<i>Бабовал Н. Р., Бабовал Д. С.</i> Роль вчителя Нової української школи у створенні учнівської спільноти.....	с. 25
<i>Білецька О.</i> Українська Жіноча Варта в контексті ідей УХВЛ під час війни: що спільного.....	с. 28
<i>Богдан Л. М.</i> Формування національної ідентичності учнів на уроках історії за концепцією НУШ.....	с. 30
<i>Брик Р. С., Брик Ю. Р.</i> Особливості формування української ідентичності здобувачів освіти в умовах сучасних викликів.....	с. 32
<i>Булайтіс А. В.</i> Соціальна підтримка як основа психологічної стійкості піротехніків ДСНС під час гуманітарного розмінування в умовах бойових дій.....	с. 36
<i>Васильцова В. І., Леонтєва Т. В.</i> Мотиваційна готовність до реалізації завдань інклюзивного навчання дітей як громадянська позиція асистента вчителя.....	с. 40
<i>Войчишин О. Д., Середюк Т. С.</i> Система роботи педагога з учнівським колективом у світлі формування особистості через усвідомлення постулатів УХВЛ.....	с. 45
<i>Волкова Н. П.</i> Соціальна толерантність майбутніх викладачів психології в контексті Української Хартії вільної людини: зміст, підходи до формування.....	с. 48
<i>Гаврилюк В. Ю.</i> Козацьке виховання здобувачів позашкільної освіти у вимірах Української Хартії вільної людини.....	с. 53
<i>Гайда В. Я.</i> Іван Пулюй – видатний вчений-фізик, громадський діяч та патріот України.....	с. 58
<i>Ганаба С. О.</i> Вплив стресогенних подій на психоемоційний стан педагогів.....	с. 63
<i>Герман О. М.</i> Десять складових становлення українства в умовах сьогодення.....	с. 66
<i>Гладун В. В.</i> Українська Хартія вільної людини в контексті формування національної ідентичності молоді в умовах воєнного стану.....	с. 71
<i>Гордієнко Н. М.</i> Центр системної реабілітології як протектор життєвої стійкості здобувачів освіти з особливими потребами.....	с. 77

<i>Джеджула О. М.</i> Організаційні умови формування української ідентичності майбутнього фахівця в аграрних університетах.....	с. 80
<i>Дишлева І. М.</i> Моральне виховання учнів початкових класів: взаємодія школи та сім'ї.....	с. 85
<i>Дияк В. В.</i> Українська ідентичність в умовах російсько-української війни.	с. 88
<i>Добрянський В. К.</i> Заводське чи Липники: у пошуках історичної правди перейменування.....	с. 92
<i>Дуванська К. О.</i> Проблеми національної ідентичності та згуртованості українців в умовах міграції.....	с. 96
<i>Захаров Є. Ю.</i> Цінності правозахисту в умовах війни через призму УХВЛ.	с. 101
<i>Зварич Г. В.</i> Українська Хартія вільної людини – основа резильєнтності українського педагога.....	с. 106
<i>Зісельс Й. С.</i> Роздуми щодо релігійного аспекту цивілізаційної ідентичності.....	с. 110
<i>Кавецький В. Є.</i> Організація безпечного освітнього інклюзивного середовища в ЗЗСО.....	с. 114
<i>Капелько Л. Г.</i> Особливості виховання національної ідентичності дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення.....	с. 119
<i>Клапач Г. Р.</i> «Бути українцем» означає володіти українською мовою та знати історію України.....	с. 124
<i>Клопота О. А.</i> Профілактика професійного вигорання фахівців соціальної сфери прифронтового міста в контексті Хартії вільної людини.....	с. 126
<i>Книш І. В.</i> Резильєнтна людина: трансформація наявних та пошук нових інноваційних практик дидактики крізь призму Української Хартії вільної людини.....	с. 129
<i>Ковалик І. М.</i> Суспільно-ціннісні орієнтири УХВЛ – сучасні аспекти.....	с. 136
<i>Козій О. Б.</i> Формування естетичних цінностей студентів засобами художньої літератури.....	с. 145
<i>Кондирєва М. М.</i> Сакральні та археологічні пам'ятки доби запорозького козацтва на уроках української мови.....	с. 150
<i>Корицька Г. Р.</i> Духовно-моральне становлення дитини засобами художнього слова (на прикладі оповідок Галини Гузовської-Корицької «Світ навколо нас»).....	с. 156
<i>Коротюк З. М., Мерена Н. М., Ярмолицька С. О.</i> Емоційний інтелект як показник адаптаційного ресурсу особистості в сучасному світі.....	с. 160
<i>Костюченко Л. А.</i> Життєві ціннісні орієнтири здобувачів освіти.....	с. 168
<i>Кудінова М. С.</i> Розвиток психологічної стійкості педагогів в умовах невизначеності: практичні інструменти самодопомоги.....	с. 172
<i>Лебедик Л. В.</i> Використання Української Хартії вільної людини у курсі «Основи психокорекції».....	с. 177
<i>Магера Т. В.</i> Формування громадянської компетентності в учнівській молоді на основі цінностей Української Хартії вільної людини.....	с. 181
<i>Мельник Т. А., Соя В. В.</i> Формування національної ідентичності українців крізь призму повномасштабної війни.....	с. 185

нас є частиною великого народу з багатою історією, культурою та цінностями. Це усвідомлення не лише стосується місця народження чи мови, а й глибшого, духовного зв'язку з Україною, який формується через особисту відповідальність і свідомий вибір.

Єдність українського народу, його земель та майбутнього ґрунтується на спільних прагненнях до свободи, незалежності та гідності. Ця єдність не обмежується лише фізичними кордонами, вона включає духовну єдність, яка проявляється через віру, культуру та національні символи. Кожна дитина, кожен українець, усвідомлюючи свою причетність до цього великого процесу, робить свій внесок у спільну справу – розбудову майбутнього України.

Отже, сучасні школярі мають широкий спектр життєвих цінностей та орієнтирів, які формуються під впливом сучасного світу. Важливу роль відіграють освіта, самореалізація, соціальна відповідальність та підтримка сім'ї. Такі цінності сприяють формуванню в майбутньому свідомих, активних громадян, готових брати участь у змінах суспільства. Адже бути українцем – це не просто ідентифікувати себе як частину нації, а й активно підтримувати її інтелектуальний та духовний розвиток, зберігати культуру та прагнути до єдності й процвітання своєї країни, враховуючи орієнтири Української Хартії вільної людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська Хартія вільної людини. URL: <http://1-12.org.ua/ukrajinska-khartija-vilnoji-liudynu>
2. Декларація відповідальності людини. URL: <https://bhfamily.org/deklaratsiya-obovyazkiv-lyudyny/>

УДК 159.944.4:364.628]:37.011.3-051

Кудінова Маргарита Сергіївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної
роботи Комунального закладу вищої
освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя

РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ САМОДОПОМОГИ

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на психічне благополуччя населення. Людина, у нинішньому контексті подій в Україні, в умовах, коли джерелами стресу є постійні новини з гарячих точок, проживання біля лінії бойових дій, обстріли, повітряні тривоги тощо, власний психоемоційний стан відновити самостійно не може [8, с. 25], [4, с. 12]. З одного боку, ситуація збройного конфлікту спричиняє підвищений рівень стресу та впливає на психічне здоров'я і благополуччя здобувачів освіти, знижуючи їхню здатність до навчання та розвитку. З іншого, – працівники освіти, які проживають в умовах війни, також мають підвищений ризик розвитку проблем з психічним здоров'ям, що матиме серйозні наслідки для їхнього загального здоров'я та успішної самореалізації [10].

В Стратегії забезпечення психічного здоров'я в сфері освіти [10] пріоритетами визначено формування: навичок стресостійкості учасників освітнього процесу; вміння діяти в надзвичайних та кризових ситуаціях; життєвих навичок, необхідних для подолання повсякденних труднощів; компетентнісних прийомів психологічної самодопомоги.

Ми бачимо, що нині гостро постало питання розвитку психологічної стійкості всіх учасників освітнього процесу – від учнів і студентів до викладачів та адміністрації навчальних закладів. За цих умов особливого значення набуває психоедукація як інструмент формування психологічної стійкості та розвитку адаптивних механізмів подолання стресу і травмивного досвіду. Психоедукаційна робота, спрямована на підвищення обізнаності щодо особливостей стресових розладів, формування навичок самодопомоги та взаємопідтримки, може суттєво поліпшити психологічне благополуччя учасників освітнього процесу.

З метою формування психологічної стійкості та навичок подолання травмивних ситуацій, підвищення фахової спроможності працівників

психологічної служби і всієї системи освіти – органи державної влади, освітянська й наукова спільноти, громадські організації об'єднують зусилля для створення дієвих механізмів психоедукації учасників освітнього процесу та їх озброєння практичним інструментарієм самопомоги в умовах воєнного стану. Зупинимося більш детально на огляді доступних онлайн-ресурсів, які допоможуть реалізувати означену нами мету.

На платформі Екосистеми психологічної допомоги у сфері освіти (<https://www.mentalhelp.in.ua/>) для освітян та шкільних психологів успішно діє курс підвищення кваліфікації «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» [5]. Курс розроблено за моделлю змішаного навчання (blended learning), який включає: 10 мультимедійних уроків у міжнародному форматі SCORM, додаткові матеріали, практичний тренінг, під час якого українські освітяни дізнаються про психологічні стани, навчаться надавати першу психологічну допомогу за методичними посібниками Save the Children, а також ознайомляться з рекомендаціями щодо перенаправлення Міжвідомчого постійного комітету.

Курс «Практичні навички подолання стресу» [6] розроблено для широкої аудиторії, зокрема й для освітян та практичних (шкільних) психологів на основі ілюстрованого керівництва Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) «Важливі навички в періоди стресу». Курс покликаний поінформувати про стрес та його наслідки, містить корисні поради для розвитку навичок управління стресом. Розглядається проблема, як справлятися з несприятливими обставинами та продовжувати нормально жити навіть під час повномасштабної війни, а також даються практичні поради, про те, як підтримувати психічне здоров'я. Щоденне виконання вправ курсу та набуття ефективних навичок дозволить потурбуватися про себе та оточуючих у будь-якій ситуації.

Курс «Життестійкість молоді в умовах криз» [2] допоможе прокачати життестійкість, навичку, яка стане у пригоді і зараз, і впродовж усього життя. Слухачі курсу дізнаються, що таке життестійкість та як розвинути в собі цю

навичку; прокачують комунікацію з близьким оточенням та соціумом в умовах криз, засвоюють інструменти психологічної допомоги; навчаються прийомам самоконтролю, усвідомленого мислення, аналізу власних ресурсів та їхнього відновлення у період травмуючих подій; отримують знання про життєстійкість від провідних фахівців – психологів-практиків, лікарів, волонтерів.

Онлайн-курс «Сміливі навчати» [7] допоможе освітянам психологічно підтримати себе в часи кризи й навчати та взаємодіяти з дітьми. Також курс містить поради щодо організації безпечного освітнього середовища в кризовий час.

Курс для освітян «Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни» [9]. Упродовж навчання слухачі дізнаються, як стабілізувати свій психологічний стан, заземлитися самим та допомогти з цим здобувачам освіти. Отримують інформацію про укриття й евакуацію до нього під час навчального процесу, ознайомляться з порадами про мінну безпеку.

Курс «Бути поруч: курс з основ психологічної підтримки для батьків, освітян та всіх, хто працює з дітьми» [1] допоможе вчителям, батькам та соціальним працівникам розуміти почуття дітей і якнайшвидше надати їм кваліфіковану допомогу та підтримку, а також швидко та якісно діяти у непередбачуваних ситуаціях, застосувати техніки заспокоєння, щоб допомогти дітям стабілізуватися.

В ознайомчому онлайн-курсі про базові принципи психології для роботи з травмами дітей та дорослих «Знати як допомогти» [3] зібрані та структуровані найактуальніші рекомендації від провідних експертів щодо роботи з травмами війни та іншими кризовими станами.

Таким чином, в умовах російської військової агресії проти України особливої актуальності набуває питання розвитку психологічної стійкості та емоційного благополуччя учасників освітнього процесу. Аналіз представлених матеріалів свідчить про системний підхід до вирішення цієї проблеми на державному рівні, що відображено в Стратегії забезпечення психічного здоров'я в сфері освіти.

Важливим інструментом формування психологічної стійкості виступає психоедукація, яка спрямована на підвищення обізнаності щодо стресових розладів та розвиток навичок самодопомоги. Для реалізації цього завдання створено низку доступних онлайн-ресурсів та курсів. Ці освітні ресурси забезпечують комплексний підхід до формування психологічної стійкості, пропонуючи практичні інструменти самодопомоги, техніки управління стресом, методи психологічної підтримки та створення безпечного освітнього середовища. Особлива увага приділяється розвитку навичок надання першої психологічної допомоги та взаємопідтримки в кризових ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бути поруч: курс з основ психологічної підтримки для батьків, освітян та всіх, хто працює з дітьми. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/buty-poruch-kurs-z-osnov-psykholohichnoi-pidtrymky> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Життєстійкість молоді в умовах криз. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+RESILIENCE101+2022_T3/about (дата звернення: 06.11.2024).
3. Знати як допомогти. URL: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/1785?_ga=2.268175629.2041472999.1665948053-2135798300.1665135087 (дата звернення: 07.11.2024).
4. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за заг. ред. С. Шкарлета. Київ. 358 с.
5. Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій. Екосистема психологічної допомоги у сфері освіти URL: <https://www.mentalhelp.in.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).
6. Практичні навички подолання стресу. URL: <https://hromada.academy/courses/praktichni-navichki-podolannya-stresu> (дата звернення: 05.11.2024).
7. Сміливі навчати. URL: <https://spilnoteka.org/broshura-smilyvi-navchaty-praktychnyj-poradnyk-z-podolannya-profesijnyh-trudnoshhiv-pid-chas-vijny-dlya-osvityan/> (дата звернення: 06.11.2024).
8. Сміливі навчати: практичний poradnik для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти / уклад. Аносова А. В., Петушкова Л.А. Київ: Навчай для України, 2023. 56 с.
9. Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни. URL: <https://osvitoria.university/spilnodonavchannya/> (дата звернення: 07.11.2024).
10. Стратегія забезпечення психічного здоров'я в сфері освіти на всіх рівнях: пріоритетний проєкт Міністерства освіти і науки України в сфері психологічної допомоги та психосоціальної підтримки всім учасникам освітнього процесу. URL: <https://drive.google.com/file/d/1u2uEfWouvjjpEJ7GkI-ZtDyTd0U4yv5x/view> (дата звернення: 01.11.2024).

**УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ: ВІД
СМИСЛОВИХ КОНСТРУКТІВ ДО ФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ» (УХВЛ В СИСТЕМІ
ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В
УМОВАХ ВІЙНИ. ОСВІТЯНСЬКИЙ КОНТЕКСТ)**

Збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Тернопіль, 25 жовтня 2024 року

*Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Козут,
Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус,
Г. І. Герасимчук, М. І. Чорна.*

Підписано до друку 01.11.2024 р. Здано до друку 25.11.2024 р.

Формат 60 на 84\16. Папір офсетний.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю. В.

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

тел. (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.